

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คุณภาพของประชากรเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ ปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพของประชากร คือการมีโภชนาการที่ดีซึ่งควรเริ่มตั้งแต่วัยทารก เพราะช่วงที่สำคัญที่สุดในชีวิตอยู่ระหว่างแรกเกิดถึงระยะก่อนวัยเรียน ถ้าช่วงนี้ได้รับการเลี้ยงดูอย่างดี โดยได้รับการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานก็จะช่วยส่งเสริมให้เด็กได้รับการพัฒนาให้บรรลุถึงศักยภาพ

ในความต้องการพื้นฐานของเด็กนั้น หมายถึง การที่เด็กต้องได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากบิดามารดาบุคคลหรือครอบครัวที่ให้ความรักและความเข้าใจ เพื่อเป็นฐานในการสร้างเสริมพัฒนาการทุกด้าน อันได้แก่การพัฒนาทางกาย จิตใจ สติปัญญา สังคม อารมณ์และค่านิยม (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2533) โดยเฉพาะในระยะตั้งแต่อายุในครรภ์จนถึงอายุ 6 ปีแรกของชีวิต ซึ่งเป็นระยะที่สำคัญที่สุดในการวางรากฐานและสร้างเสริมคุณภาพของคน ดังนั้นเด็กต้องได้รับสารอาหารอย่างน้อยที่สุดตามความต้องการของร่างกายที่ได้กำหนดไว้ตามวัยเริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึงในช่วงอายุต่าง ๆ เพื่อให้ร่างกายเจริญเติบโตเต็มที่และแข็งแรงสมบูรณ์ตามปกติในวัยของตน

ส่วนความต้องการด้านชีวภาพคือการจัดหาพลังงาน ซึ่งหมายถึงอาหารสำหรับบริโภคที่เหมาะสมทั้งในปริมาณและคุณภาพ (ทูลย์ส จัปาทะศ, 2528) เป็นที่ยอมรับกันมาแต่ก่อนพุทธกาลแล้วว่าอาหารเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิต เพราะได้ถูกจัดให้เป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ และนับได้ว่าเป็นองค์ประกอบความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์โลก ผู้ที่มีสุขภาพดีนั้นหมายถึงผู้ที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งมีโภชนาการที่ถูกต้องเป็นรากฐานที่สำคัญ (ปาหั่น บุญ-หลง, 2532) แต่ปัญหาสำคัญที่ทำให้สุขภาพของเด็กไม่ดี คือการขาดสารอาหารเพราะทำให้การเจริญเติบโตของสมอง

หยุดชะงัก ซึ่งจะส่งผลถึงสภาพร่างกายและสติปัญญาในเด็กปฐมวัยที่กำลังเจริญเติบโต (ทวี ฤกษ์สำราญ, ม.ป.ป.) จากการสำรวจภาวะโภชนาการของกองโภชนาการ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขพบว่าใน พ.ศ. 2528 เด็กไทยตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี จำนวน 1,752,658 คน เป็นโรคขาดอาหารถึง 404,513 คน คิดเป็นร้อยละ 26.7 ของเด็กวัยนี้ทั้งหมด แม้ว่าการดำเนินงานตามนโยบายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) จะกำหนดนโยบายการแก้ปัญหา โดยเน้นให้ประชากรมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโดยอาศัยหลักการของสาธารณสุขมูลฐาน ระบุให้งานโภชนาการเป็นส่วนหนึ่งของบริการสาธารณสุขและการดำเนินงาน มุ่งเน้นการลดปัญหาภาวะโภชนาการที่เกิดขึ้นกับเด็กแรกเกิดจนถึงอายุ 5 ปี เป็นเป้าหมายสำคัญ (คุณณี สุทธิปริยาศรี, 2526) และพบว่าหลังจากสิ้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 แล้ว สามารถลดจำนวนเด็กขาดสารอาหารลงมาเหลือร้อยละ 2.7 ก็ตาม แต่การดำเนินงานตามแผนนั้น สามารถครอบคลุมพื้นที่ได้เพียงร้อยละ 40 (คณะกรรมการอาหารและโภชนาการแห่งชาติ, 2529) ในช่วงแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 6 (2530-2534) ได้มีการปรับนโยบายเกี่ยวกับภาวะโภชนาการใหม่ มาเน้นการป้องกันการเกิดภาวะขาดสารอาหารในเด็ก ดังนั้นจึงจำเป็นต้องปรับปรุงระบบการเฝ้าระวังและติดตามภาวะโภชนาการในเด็กที่มีแนวโน้มลดลงให้หมดไป และป้องกันการเกิดปัญหาในอนาคต สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยการสนับสนุนขององค์การยูนิเซฟได้ดำเนินการโครงการเพิ่มประสิทธิภาพของระบบข้อมูลข่าวสาร การเฝ้าระวังทางอาหารและโภชนาการ (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2534) และสำหรับแผนอาหารและโภชนาการในแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 7 มีวัตถุประสงค์ดังนี้ (ไกรสิทธิ์ ดันติศิรินทร์, 2534)

1. มุ่งพัฒนาการผลิตอาหารเพื่อโภชนาการและกระจายอาหาร เพื่อให้คนไทยได้รับอาหาร พอเพียงกับความต้องการของร่างกาย
2. มุ่งพัฒนาให้คนไทยทุกคนทุกวัยมีภาวะโภชนาการที่ดี เพื่อให้เด็กมีการเจริญเติบโต และพัฒนาการเต็มศักยภาพ ให้ผู้ใหญ่มีคุณภาพชีวิตที่ดีและเป็นสุข
3. มุ่งแก้ไขและป้องกันปัญหาการขาดสารอาหาร อาทิ การขาดโปรตีนและพลังงาน
4. มุ่งพัฒนาให้คนไทยทุกวัยได้รับอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ ปลอดภัยและคุ้มกับคุณค่า

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นว่ารัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้เห็นถึงความสำคัญของปัญหาโภชนาการเนื่องจากเป็นปัญหาสำคัญของประเทศ นอกจากนี้ยังมีโครงการที่สนับสนุนการแก้

ไขปัญหาด้านโภชนาการ อาทิโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริสมเด็จพระ
เทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ดำเนินการมาเป็นระยะเวลา 11 ปี โดยสำนักพระ-
ราชวังรับสนองพระราชดำริในการประสานงานซึ่งมีความเป็นมาดังนี้

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้โดยเสด็จพระราชดำเนินพระ-
บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ไปทรงเยี่ยมพสกนิกรในท้อง-
ถื่นทุรกันดารทั่วทุกภาคของประเทศ ทรงพบปัญหาความยากจนความทุกข์ยากของประชาชนด้วยพระ
องค์เอง โดยเฉพาะเยาวชนเป็นโรคขาดสารอาหาร มีร่างกายอ่อนแอ เกิดการเจ็บป่วย จึงทรง
ห่วงใยเด็กที่นำส่งสารเหล่านี้ ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญของชาติบ้านเมืองต่อไปในอนาคต (กิตติ ชันธ-
มิตร, 2532)

ตั้งนั้นจึงทรงมีพระราชดำริให้ดำเนินโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน เมื่อเดือน
เมษายน 2523 ในโรงเรียนที่อยู่ในท้องถื่นทุรกันดารไกลคมนาคมตามชายแดน ซึ่งเป็นนักเรียน
ระดับประถมศึกษาในความดูแลของกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน เพื่อแก้ไขปัญหาการ-
ขาดแคลนอาหารกลางวันในโรงเรียนและให้นักเรียนมีความรู้ทางด้านการเกษตร โภชนาการและ
สุขภาพอนามัย โดยมีการอบรมครูโรงเรียนในโครงการในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ การทำแปลงเกษตร
การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การเพาะเห็ด การประกอบอาหาร โภชนาการและเรื่องการดูแลสุขภาพ-
อนามัย นอกจากนี้ยังพระราชทานวัสดุอุปกรณ์การเกษตร เครื่องครัว พร้อมทั้งเครื่องปรุงอาหาร
ส่งเสริมให้โรงเรียนทำการเกษตร เพื่อนำผลผลิตไปประกอบเป็นอาหารกลางวันเลี้ยงเด็ก มีนัก-
วิชาการคอยติดตามดูแลแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ นอกจากนั้นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ
สยามบรมราชกุมารี ยังเสด็จ ฯ ทรงเยี่ยมโครงการ ฯ เป็นประจำเสมอ ๆ การดำเนินงานของ
โครงการ ฯ ทำให้เด็กนักเรียนมีอาหารกลางวันรับประทาน มีสุขภาพอนามัยดีขึ้น นอกจากนั้นเด็ก
ยังได้รับความรู้ทางด้านโภชนาการ และสุขภาพอนามัยด้วย ยังผลให้เยาวชนเหล่านั้นเจริญเติบโต
สามารถดำรงชีวิตและปรับตัวอยู่ในสังคมเป็นพลเมืองดีของชาติ ใน พ.ศ. 2534 มีจำนวนโรง-
เรียนตำรวจตระเวนชายแดนในโครงการจำนวน 168 โรงเรียน มีนักเรียนประมาณ 20,000 คน

เมื่อ พ.ศ. 2530 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระ
ราชดำเนิน ฯ ไปทรงสอนหนังสือที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ฯ ตำบลเขาชะโงก อำเภอ-
เมือง จังหวัดนครนายก เมื่อทรงว่างจากการสอนได้เสด็จ ฯ ไปทรงเยี่ยมโรงเรียนต่าง ๆ สังกัด
สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดนครนายก ที่ตั้งอยู่รอบโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอม

เกล้า ซึ่งมีเด็กนักเรียนเป็นจำนวนไม่น้อยอยู่ในสภาวะทุพโภชนาการ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินโครงการเกษตรเพื่ออาหาร-กลางวันในโรงเรียนเหล่านั้น จำนวน 14 โรงเรียน โดยทรงเห็นว่า

"...การดูแลนักเรียนในอารักขาให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเช่นกัน เพราะว่าการศึกษาที่จะได้ผลดีร้อยเปอร์เซ็นต์ ผู้ที่รับการศึกษาจะต้องมีความพร้อมทั้งในด้านสติปัญญาและพร้อมในด้านสุขภาพร่างกาย ซึ่งจะเป็นส่วนให้กำลังในการศึกษาทั้งกำลังกายและสติปัญญา ครูคงจะเมตตาและช่วยเหลือลูกศิษย์ได้ในฐานะครูกับลูกศิษย์ ครูโรงเรียนทางนั้นนอกจากสอนให้ความรู้แล้ว ก็ยังช่วยเรื่องอาหารการกินของนักเรียนและประจวบกับทางสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ได้มีโครงการในลักษณะนี้เช่นเดียวกัน เมื่อได้เห็นแล้วจึงเกิดความศรัทธาที่อยากจะร่วมในกิจกรรมอย่างนี้ด้วย..."

จากพระราชดำรัสตอนหนึ่งในงานเสด็จพระราชดำเนินปิดการประชุมสัมมนา โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน วันที่ 23 พฤษภาคม 2533 ห้องประชุมยุทธการ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าฯ

จะเห็นได้ว่าปัญหาโภชนาการนับเป็นปัญหาสำคัญของประเทศ ที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน โดยความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย เพื่อเป็นการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชากรในประเทศให้ดีขึ้น อันเป็นการช่วยพัฒนาประเทศโดยทางอ้อม การแก้ไขปัญหานั้นคือการให้ความรู้ทางด้านอาหารและโภชนาการแก่ประชาชนให้เกิดความเข้าใจ และสามารถนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ (จรรยา สุวรรณทัตและคณะ, 2529) จากงานวิจัยของ ศรัรินทร์ อุดทเกตุ (2526) พบว่าบริโภคนิสัยของเด็กปฐมวัย ขึ้นอยู่กับสภาพทางเศรษฐกิจและความเชื่อในการบริโภคของบิดามารดา และจากงานวิจัยของ จินตนา พยายาม และคณะจากสถาบันวิจัยโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล (2529) พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการกินนั้นมี 2 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยทางการศึกษา คือ ขาดความรู้
2. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมเศรษฐกิจของครอบครัว

เช่นเดียวกับ สุภางค์ จันทวานิช และคณะ (2529) พบว่าการที่เด็กจะมีภาวะโภชนาการดี ขึ้นอยู่กับว่ามารดาของเด็กมีการศึกษาเพียงใด รู้ว่าควรให้ลูกกินอะไร และยังพบว่ารายได้ของครอบครัวเป็นตัวแปรเชิงเศรษฐกิจที่มีความสำคัญต่อภาวะโภชนาการรองลงมา และจากผลงานวิจัยของ ชูเกียรติ มณีธร และคณะ (2529) ได้เสนอแนะแนวทางส่งเสริมหรือแก้ไขพฤติกรรมการกินว่าควรส่งเสริมไปพร้อม ๆ กัน โดยเฉพาะด้านการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน เพราะ

ถ้าประชาชนมีการศึกษาดีขึ้น ก็จะมีความรู้ด้านอาหารมากขึ้นและพฤติกรรมภารกิจก็จะดีขึ้นด้วย นอกจากนี้การวิจัยของ วัฒนา ประทุมสินธุ์และคณะ (2529) ได้แนะนำเรื่องพฤติกรรมภารกิจ เพื่อให้มีภาวะโภชนาการที่ดี โดยประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อดำเนินการจัดโครงการต่าง ๆ ขึ้นในหมู่บ้านเป้าหมาย เช่น โครงการโภชนศึกษาแบบผสมผสาน โครงการเฝ้าระวังทางโภชนาการ เพื่อให้ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับโภชนาการในทางที่ดีขึ้น นอกจากนี้ยังได้เสนอแนะว่าควรมีการผลิตสื่อให้เหมาะสมกับสภาพชุมชน เพื่อให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้รับการส่งเสริมพฤติกรรมภารกิจ ตลอดจนควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการแก้ปัญหาโภชนาการอย่างต่อเนื่อง

พ่อแม่จึงมีส่วนสำคัญในการอบรมเลี้ยงดูลูกให้เจริญเติบโตเป็นคนที่มีความสมบูรณ์ (กรมวิชาการ, ม.ป.ป) ผู้ที่เป็นพ่อแม่หรือผู้ที่กำลังจะเป็นพ่อแม่ในอนาคตนั้น อย่างน้อยควรที่จะมีความรู้เบื้องต้น ในการเลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนลูกของตน ได้ แม้ในปัจจุบันนี้ได้มีการตื่นตัวที่จะให้พ่อแม่หันมาสนใจและเอาใจใส่ต่อลูกวัยก่อนเรียนมากขึ้น โดยให้ความรู้และคำแนะนำในด้านโภชนาการและการสาธารณสุข จากความจำเป็นที่พ่อแม่ควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยนี้เอง จึงได้มีการผลิตเอกสารและหนังสือแนะนำวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยแพร่หลายมากขึ้น แม้กระนั้นก็ตามการแพร่หลายของเอกสารและหนังสือเหล่านี้มีอยู่ในวงจำกัด เฉพาะผู้ที่อยู่ในเมืองและผู้ที่มีหนังสือเท่านั้น ยังมีได้เผยแพร่ไปสู่ประชากรทั้งประเทศ โดยเฉพาะผู้ปกครองในชนบทส่วนใหญ่จะขาดโอกาสและกำลังทางเศรษฐกิจในการแสวงหาคำแนะนำจากเอกสารและหนังสือ

ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษา เรื่องการส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการของผู้ปกครองในชนบทยากจน ให้มีการเลี้ยงดูเด็กอย่างถูกต้องตามหลักโภชนาการ เพื่อช่วยแก้ปัญหาและป้องกันการเกิดภาวะทุพโภชนาการ ผู้วิจัยจึงคิดสร้างคู่มือเพื่อใช้ในโปรแกรมและศึกษาผลการใช้คู่มือเพื่อการส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการของผู้ปกครอง ในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ในโครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งเป็นการให้ความรู้ที่เน้นหนักทางด้านโภชนาการของผู้ปกครอง ในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อให้เด็กปฐมวัยมีน้ำหนักเข้าเกณฑ์มาตรฐานโดยจะนำแนวทางและวิธีการอบรมเลี้ยงดู ที่ได้มีผู้เสนอแนะไว้มาพัฒนาปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ในชุมชน รวมทั้งปรับเนื้อหาและรายละเอียดให้น่าสนใจเป็นข้อเสนอแนะที่ง่ายต่อความเข้าใจของผู้ปกครอง โดยการจัดทำเป็นคู่มือประกอบภาพความรู้เพื่อสามารถนำไปใช้ปฏิบัติเองได้

ฉะนั้น โปรแกรมดังกล่าวที่ผู้วิจัยคิดขึ้น คาดว่าจะให้ความรู้ความเข้าใจและสร้างทักษะที่จำเป็นแก่ผู้ปกครอง ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ ให้มีการพัฒนาตัวร่างกายอย่างเห็นได้ชัดจากการเปลี่ยนแปลงของน้ำหนักตัวเด็ก ซึ่งเป็นผลของความรู้ที่ได้รับจากการอบรมและการปฏิบัติตามคู่มือที่ใช้ประกอบ ตลอดระยะเวลาของโปรแกรมการส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการในการวิจัยนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาโปรแกรมการส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการของผู้ปกครองในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ในโครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครนายก

สมมติฐานของการวิจัย

การจัดสภาพการณ์เพื่อเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้นั้น อาจใช้เครื่องมือช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้ จะเห็นว่าในปัจจุบันได้มีการพัฒนาการสอนเป็นวิธีสอนแบบหนึ่งให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง วิธีการเรียนแบบนี้ผู้เรียนจะเรียนจากวัสดุการสอนที่มีลักษณะเป็นคู่มือ และเป็นผู้ทำการศึกษาและตอบคำถามต่าง ๆ ด้วยตนเอง สำหรับวิวัฒนาการทางด้านวิธีการของการสอนจะมีหลายรูปแบบ เช่น เป็นแผ่น เป็นเล่ม ฯลฯ เพื่อสนองจุดมุ่งหมายในการเรียนการสอนที่ตั้งไว้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อให้สะดวกต่อการใช้ในการเรียนการสอน (รัตนภรณ์ กัญบำรุง, 2520)

การวิจัยของ อุไรวรรณ หงษ์เหมือน (2521) กล่าวว่า การขาดอาหารตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวัยก่อนเรียนมีผลโดยตรงต่อพัฒนาการทางด้านร่างกายและสติปัญญา ความล่าช้าของการเจริญเติบโตทางร่างกาย จะเห็นได้ชัดจากส่วนสูงและน้ำหนักเพราะความเจริญเติบโตในชีวิตมนุษย์ ไม่มีระยะใดที่จะมีมากและรวดเร็วเท่ากับระยะนี้ โดยเฉพาะความเจริญเติบโตทางสมอง ประกอบกับการวิจัยของสมจิตต์ นครพานิชและคณะ (2521) พบว่าผู้ที่มีบทบาทต่อการสร้างค่านิยมการปฏิบัติตนในการรับประทานอาหารของเด็กได้แก่ผู้ใกล้ชิด เช่น บิดา มารดา ผู้เลี้ยงดูและบุคลากรในโรงเรียน ครอบครัวและโรงเรียนเป็นแหล่งกำหนดพฤติกรรม เจตคติ ความรู้และ

ประสบการณ์ให้แก่เด็กเรียน ถ้านักเรียน ได้ฝึกบริโภคนิสัยที่ไม่ดีจะมีผลทำให้เกิดการขาดอาหารใน เวลาต่อมาได้

จากข้อมูลข้างต้นทำให้ผู้วิจัยสนใจจะพัฒนา โปรแกรมการส่งเสริมความรู้ด้าน โภชนาการ ของผู้ประกอบการในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานขึ้น

ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานในการวิจัยว่า

1. หลังการทดลอง ผู้ประกอบการกลุ่มทดลองมีความรู้ด้าน โภชนาการสูงกว่าผู้ประกอบการ กลุ่มควบคุม
2. หลังการทดลอง เด็กปฐมวัยในกลุ่มทดลองที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานจะมี น้ำหนักตัวเพิ่มสูงขึ้นจนเข้าเกณฑ์มาตรฐาน มีจำนวนมากกว่ากลุ่มควบคุม

ขอบเขตของการวิจัย

1. ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย เป็นผู้ปกครองของเด็กปฐมวัยที่มีน้ำหนักต่ำกว่า เกณฑ์มาตรฐาน ในโครงการตามพระราชดำริ ๗ และเด็กปฐมวัยเหล่านั้นกำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครนายก จำนวน 60 คน ในปีการศึกษา 2534
2. เนื้อหาในคู่มือที่ใช้ใน โปรแกรมการส่งเสริมความรู้ด้าน โภชนาการของผู้ประกอบการมีดังนี้
  - 2.1 การเจริญเติบโตของเด็กอายุ 3-6 ปี
  - 2.2 การขาดสารอาหารของเด็ก
  - 2.3 ความสำคัญของอาหารที่มีต่อเด็กวัยนี้
  - 2.4 อาหารหลัก 5 หมู่ และคุณค่าทางอาหาร
  - 2.5 ตารางแสดงพลังงานและคุณค่าทางอาหาร
  - 2.6 รายการอาหารพร้อมจำนวนแคลอรี
  - 2.7 ข้อเสนอแนะในการให้อาหารเด็ก
  - 2.8 อาหารที่ไม่ควรให้เด็กและความปลอดภัยในการกิน
  - 2.9 การเลือกซื้อ เตรียมปรุง และเก็บอาหาร
  - 2.10 สุขนิสัยและมารยาทในการกินอาหาร
  - 2.11 การดูแลรักษาปากและฟัน
  - 2.12 บันทึกการเจริญเติบโตของเด็กด้านน้ำหนักและส่วนสูง

- 2.13 น้ำนมมีประโยชน์
3. ตัวแปรที่จะศึกษา
  - 3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ การให้ความรู้แก่ผู้ปกครองด้วยคู่มือส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการ
  - 3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่
    - ก. คะแนนความรู้ด้านโภชนาการของผู้ปกครอง
    - ข. น้ำหนักของเด็กปฐมวัย
4. ระยะเวลาดำเนินการของการใช้คู่มือเป็นเวลา 3 เดือน
5. ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นวิทยากรในการอบรมชี้แจงการใช้คู่มือก่อนการเข้าร่วมโปรแกรม

ข้อตกลงเบื้องต้น

การพัฒนาด้านร่างกายของเด็กทำได้โดยการส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการให้แก่ผู้ปกครอง

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

เด็กปฐมวัยที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน หมายถึง เด็กนักเรียนทั้งเพศชายหญิงที่มีอายุระหว่าง 3-6 ปี กำลังศึกษาอยู่ในชั้นเด็กเล็กหรือชั้นอนุบาลของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครนายก ประจำปีการศึกษา 2534 เมื่อเด็กในกลุ่มดังกล่าวได้รับการชั่งน้ำหนัก แล้วนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานของเด็กอายุเดียวกัน โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานของกรมอนามัย ปี 2532 ซึ่งเรียงลำดับตา อายุเป็นรายเดือน ถ้าเด็กมีน้ำหนักไม่ถึงค่าน้ำหนักที่ปรากฏในตารางถือว่าเป็นเด็กที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน

ผู้ปกครอง หมายถึง พ่อแม่หรือผู้ใหญ่ที่มีความสัมพันธ์กับเด็ก โดยอยู่ร่วมกันในครอบครัว และมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ในโครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครนายก

แบบทดสอบความรู้ หมายถึง แบบทดสอบที่ใช้ประเมินความรู้ของผู้ปกครองที่ครอบคลุมเนื้อหาทางด้านโภชนาการ 13 เรื่อง

โปรแกรมการส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการของผู้ปกครอง หมายถึง การให้ความรู้ที่จัดขึ้นโดยเน้นหนักทางด้านโภชนาการของผู้ปกครอง ในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ให้มีน้ำหนักเพิ่มขึ้นจนเข้าเกณฑ์มาตรฐาน ภายในระยะเวลา 3 เดือน ประกอบไปด้วยองค์ประกอบดังนี้ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ เป้าหมาย หลักสูตร วิธีการดำเนินการ สื่อที่ใช้ประกอบ และการประเมินผล

การพัฒนาโปรแกรมการส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการของผู้ปกครอง หมายถึง การนำความคิดเกี่ยวกับการให้การศึกษาสำหรับผู้ปกครองในเรื่อง โภชนาการ มาสร้างเป็นวิธีการให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง ในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน

คู่มือ หมายถึง หนังสือที่ใช้เป็นสื่อในโปรแกรมการส่งเสริมความรู้สำหรับผู้ปกครอง เป็นหนังสือที่มีแนวคิดพื้นฐานในการส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการสำหรับผู้ปกครอง มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ปกครองใช้ศึกษาจนสามารถนำไปปฏิบัติได้ ลักษณะเป็นหนังสือภาพมีกิจกรรม อาทิ ระบายสี คำคล้องจอง เพลง เป็นต้น มีคำชี้แจงการใช้คู่มือและลำดับขั้นตอนของการใช้คู่มือ ภายในบรรจุเนื้อหาสาระด้านโภชนาการ จำนวน 13 เรื่อง

โครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หมายถึง โครงการที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริที่พระราชทานความช่วยเหลือให้แก่สถานศึกษาที่ขาดแคลน โดยพระราชทานคำแนะนำ พระราชทานอุปกรณ์การเกษตร เมล็ดพันธุ์ และพระราชทรัพย์เพื่อให้โรงเรียนจัดทำโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โดยมีพระราชประสงค์ ให้นำผลผลิตมาประกอบอาหารให้เด็กรับประทาน และมีเจ้าหน้าที่จากสำนักพระราชวังติดตามผลการดำเนินงานเดือนละ 1 ครั้ง

โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หมายถึง โรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดนครนายก ที่มีโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และเป็นโรงเรียนที่เคยดำเนินโครงการปรับปรุงภาวะโภชนาการ ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (กรกฎาคม - ตุลาคม 2533) ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 14 โรงเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยมีวิธีดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน คือ

1. การร่างโปรแกรมการส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการ
2. การทดลองใช้โปรแกรมการส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการ
3. การปรับปรุงและนำเสนอโปรแกรมการส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการ

1. การร่างโปรแกรมการส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการ

- 1.1 ศึกษาทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง โภชนาการ
- 1.2 สัมภาษณ์เด็กปฐมวัยทุกคน โดยการชั่งน้ำหนักแล้วนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานของกรมอนามัย ปี 2532 ซึ่งเรียงลำดับอายุเป็นรายเดือน ปรากฏว่าเด็กมีน้ำหนักไม่ถึงค่าน้ำหนักที่ปรากฏในตาราง ถือว่าเป็นเด็กที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน มีจำนวนทั้งสิ้น 68 คน
- 1.3 สัมภาษณ์ความรู้ด้านโภชนาการของผู้ปกครองเด็กปฐมวัยที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ทั้ง 68 คน ด้วยแบบสอบถาม เพื่อศึกษาว่าผู้ปกครองไม่มีความรู้ในเรื่องใด และจะต้องให้การศึกษในเรื่องใดเป็นพิเศษ
- 1.4 นำข้อมูลที่ได้อามาสังเคราะห์ ทำให้ได้เนื้อหาสาระที่เหมาะสม จำนวน 13 เรื่อง และนำมาสร้างเป็นหนังสือภาพเพื่อใช้เป็นคู่มือสำหรับผู้ปกครอง ในการส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการ ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน
- 1.5 ร่างโปรแกรมการส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการ ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย เนื้อหา การดำเนินการ สื่อการเรียนรู้ ประเมินผล

1.5 ร่างโปรแกรมการส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการ ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย เนื้อหา การดำเนินการ สื่อการเรียนรู้ ประเมินผล

2. การทดลองใช้โปรแกรมการส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการ

2.1 สํารวจน้ำหนักเด็กปฐมวัย โดยการชั่งน้ำหนักเด็กปฐมวัยทุกคน จำนวน 510 คน จาก 14 โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ ได้เด็กที่มีต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน จำนวน 68 คน

2.2 เชิญผู้ปกครองของเด็กปฐมวัยที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาเข้ารับการอบรม เพื่อชี้แจงการใช้คู่มือ ฯ โดยแบ่งตามความสมัครใจของผู้ที่มาเข้ารับการอบรม จำนวน 34 คนเป็นกลุ่มทดลอง ผู้ไม่สมัครใจเข้าอบรม จำนวน 34 คนให้เป็นกลุ่มควบคุม

2.3 ประเมินความรู้ของผู้ปกครองทั้งหมด ก่อนการเข้าร่วมโปรแกรม ทั้งแก่ผู้ที่เข้าร่วมโปรแกรมและผู้ที่ไม่เข้าร่วมโปรแกรม .

2.4 ผู้ปกครองกลุ่มทดลองหรือกลุ่มที่เข้าร่วมโปรแกรม จะได้รับคู่มือ ฯ ไปศึกษาด้วยตนเองที่บ้าน โดยศึกษาสัปดาห์ละ 1 เรื่อง เป็นเวลา 3 เดือน ทุกสัปดาห์ผู้วิจัยไปสังเกตพฤติกรรมของผู้ปกครองในการเลี้ยงดูเด็กที่บ้าน เพื่อตรวจดูการปฏิบัติตามคู่มือ ฯ และช่วยสอนเสริมให้ในกรณีผู้ปกครองไม่มีเวลาศึกษา

2.5 ประเมินความรู้ของผู้ปกครองทั้งหมด หลังการเข้าร่วมโปรแกรม แก่ผู้ที่เข้าร่วมโปรแกรมและผู้ที่ไม่เข้าร่วมโปรแกรม

2.6 ชั่งน้ำหนักเด็กปฐมวัยทุกคนอีกครั้งหนึ่ง

2.7 วิเคราะห์ผลการทดลอง

3. การปรับปรุงและนำเสนอโปรแกรมการส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการ

นำผลการทดลองตลอดจนปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการทดลองมาหาข้อบกพร่องในการจัดทำคู่มือและมาปรับปรุงให้คู่มือสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตลอดจนปรับปรุงการดำเนินงานอื่น ๆ ทุกขั้นตอนเพื่อนำมาปรับปรุงการจัดทั้งโปรแกรม แล้วนำเสนอโปรแกรมส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการสำหรับผู้ปกครองในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. เพื่อให้เด็กปฐมวัยที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ได้รับการพัฒนาทางด้านร่างกาย และการส่งเสริมโภชนศึกษาไปในทางที่ถูกต้อง
2. เพื่อให้สถาบันครอบครัวที่มีหน้าที่ดูแลเอาใจใส่ใกล้ชิด โดยเฉพาะในเรื่องการอบรม เลี้ยงดูเด็ก ให้มีความรู้ในเรื่องการให้อาหารที่มีประโยชน์แก่เด็กได้อย่างถูกต้อง เนื่องจากอาหารมีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตทางด้านร่างกายและสติปัญญา
3. เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้เกี่ยวข้องกับการให้การดูแลเด็ก เช่น ผู้ดูแลเด็ก ครูและ พี่เลี้ยงเด็ก สามารถให้การป้องกันการเกิดน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานของเด็กที่ ให้การดูแลอยู่ ด้วยวิธีการอบรมเลี้ยงดูและการให้โภชนศึกษาแก่เด็กอย่างง่าย ๆ เหมาะสมและถูกต้อง
4. ผลของการศึกษาจะเป็นประโยชน์แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อการวางแผนทาง การป้องกันภาวะทุพโภชนาการด้วยการให้ความรู้แก่ผู้ปกครองของเด็กปฐมวัยโดยตรง
5. ผลของการศึกษาจะเป็นการกระตุ้นให้รัฐบาลเห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็ก เพื่อ จะได้กำหนดเป็นแผนและนโยบายของชาติต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย